

ingestelde geesten als bij aanhangers van het oude, op de klassieke gebaseerde onderwijs-ideaal. De titel van het boek geeft een welsprekend citaat hoe sommigen tegen de van boven opgelegde vernieuwingen aankeken. Dat er ook wel enige grond voor scepsis bestond, blijkt wanneer Beckers bekijkt in hoeverre de pleidooien voor meer wiskunde gerechtvaardigd werden door de praktijk. Wiskunde werd geacht ‘nuttig’ te zijn, maar in hoeverre werd zij in de negentiende eeuw ook werkelijk gebruikt door staatkundigen en technici? Van een vanzelfsprekende zegetocht is geen sprake. Op sommige terreinen, in het bijzonder de verzekeringskunde, kregen wiskundigen snel een belangrijke stem in het kapittel. Maar in de techniek, de waterstaat en ook in de statistiek (staathuishoudkunde) oordeelde de samenleving dat men heel goed zonder wiskundige kennis kon. Het moderne wiskundeonderwijs, zou men kunnen concluderen, is vooral het resultaat van een cultureel beschavingsoffensief en van een wetenschappelijke lobby, niet het antwoord op een duidelijk gevoelde behoefte. Zo bezien is het niet merkwaardig dat er fel verzet bestond tegen de introductie van het wiskundeonderwijs op middelbare scholen. Wel roept dat de vraag op hoe het komt dat het ‘Nutsideaal’ uiteindelijk toch tamelijk probleemloos de overhand lijkt te hebben gekregen. Deze vraag beantwoordt Beckers niet en valt ook buiten zijn bestek. Het valt te hopen dat zijn boek ook algemeen historici beweegt eens wat aandacht te besteden aan de geschiedenis van de wiskunde.

Beckers is niet over een nacht ijs gegaan. Hij geeft blijk van een uitzonderlijke belesenheid in alles wat met negentiende-eeuwse wiskunde te maken heeft. Geen wiskundeboek zo onbeduidend, geen tijdschrift zo obscuur, of hij heeft het opgespoord en bestudeerd, zo lijkt het. Ook het archiefonderzoek schuwt hij niet. Zijn boek is mede gebaseerd op een brede kennis van wat de archieven van allerlei lokale genootschappen, nutsdepartementen en onderwijsinstellingen bevatten. Dat levert niet alleen geleerde beschouwingen op, maar ook aardige versjes waarmee hij zijn boek weet te verlevendigen. Daar staat tegenover dat de vorm waarin hij zijn geleerdheid over de lezer uitstort bedenkingen oproept. Het betoog is enerzijds prettig beknopt. Anderzijds kan hij het niet laten om, vooral in de noten, voortdurend te verwijzen naar verwante gegevens, vermoedens te uiten en uitleg te geven. Dit maakt het betoog soms wat onevenwichtig. Ik had liever gehad dat de auteur al deze uitweidingen had geschrapt en in plaats daarvan een strakker betoog had opgebouwd, waarbij hij best wat langer stil had mogen staan bij sommige hoofdpunten.

Rienk Vermij

MIDDELEEUWEN en NIEUWE GESCHIEDENIS

W. Blockmans, P. Hoppenbrouwers, *Eeuwen des ondersheids. Een geschiedenis van middeleeuws Europa* (Amsterdam: Prometheus, 2002, 476 blz., €36,08, ISBN 90 5333 590 0).

Een nieuw handboek middeleeuwse geschiedenis, duidelijk geconcipieerd voor een Nederlandstalig publiek al blijft het kader resoluut Europees, is geen alledaags verschijnsel. Het is al jaren geleden — sinds de herwerkte versie van het boek van De Boer, Van Herwaarden en Scheurkogel (bij Martinus Nijhoff, 1995, de eerste versie bij Wolters-Noordhoff dateerde van 1989) — dat een dergelijke opzet nog werd ondernomen. In tegenstelling tot wat bijvoorbeeld bij de Franse mediëvisten het geval is, waar nieuwe handboeken met een grote regelmaat de

markt overstromen, gaat het er hier duidelijk wat trager en meteen ook op een meer doordachte wijze aan toe, dat is zeker aan de inhoud af te lezen. Van een te sterke commerciële instelling mag de uitgever zeker ook niet verdacht worden. Plannen om het handboek in de grootste Vlaamse geschiedenisopleiding in te voeren werden eerder dit jaar afgeblazen, omdat er geen voorraad meer bleek te zijn! Zouden Blockmans en Hoppenbrouwers dan een bestseller geschreven hebben? Het is hen toegewenst, maar zo een vaart dreigt het met deze uitgever kennelijk niet onmiddellijk te lopen.

Het boek heeft anderzijds veel om de gebruikers, docenten en studenten, te verleiden. Het is mooi uitgegeven, rijkelijk en vaak zeer gepast geïllustreerd ook in kleur (al contrasteert deze luxe met de wel erg bescheiden formaten van de kaartjes, het is dus te hopen dat bij een volgende versie de kleuren behouden blijven en de kaarten groter en talrijker worden), de bij-schriften mogen er ook zijn (op de uitschuiver op pagina 184 na waar de Normandische abdij Jumièges, toch een stichting met Merovingische wortels, plots tot de cisterciënzerorde wordt gerekend). Toch nog even bij de kaarten blijven, op pagina 44 laten de auteurs zich terecht kritisch uit over de traditionele cartografische voorstellingen van de vroegmiddeleeuwse volksverhuizingen, waarvan de voorstelling hen eerder aan bewegingen van tankdivisies op een slagveld doet denken, dan aan een complex en vooral over lange tijd uitgesmeerd collectief verschijnsel. Waarom wordt deze lijn niet doorgetrokken, door er een dergelijke kaart met bijhorend ontmythologiserend commentaar bij te voegen? Een ietwat creatief docent moet daarmee toch uit de voeten kunnen. Achteraan vinden de gebruikers nog enkele pedagogische hulpmiddelen, een tijdsbalk, een selectieve bibliografie (met in principe enkel recente werken in het Nederlands en het Engels, een bizar criterium) en een register.

Het belangrijkste is uiteraard de tekst zelf. Bij dergelijke ambitieuze overzichten kunnen altijd opmerkingen worden gemaakt over de opbouw en vooral de dosering van de thema's. Vaak leggen die opmerkingen meer de voorkeuren van de recensent bloot, dan dat ze de auteurs recht doen. Ik wil er mij toch aan wagen, door te benadrukken hoe zeer mij de grote aandacht voor de economische onderbouw, in relatie zoals het ook wel hoort, met sociale verschijnselen heeft gecharmeerd. De economische geschiedenis van de Middeleeuwen dreigde immers, na zich in een grote traditionele belangstelling te hebben mogen verheugen in de decennia onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog, wat in de vergetelheid te geraken door het vaak modieuze succes van de Annalesschool en haar epigonen, à la Duby, Schmitt, Le Goff et les autres. Door de grote en overigens terecht weerklank van hun doorgaans erg lezenswaardig oeuvre leek zowaar de opvatting dat er over de Middeleeuwen enkel en alleen in termen van culturele expressie, religieuze uitingen en rituelen, gender en antropologisch te duiden verschijnselen kon worden gesproken, definitief verankerd. Dit overzicht herstelt het evenwicht, gelukkig maar. Het intellectuele parcours van de auteurs deed dit ook wel verwachten, maar het blijft nog altijd wat tegen de stroom op roeien, iets waar moed voor nodig is. Soms had ik de indruk dat ze zich ook wilden indekken, door nogal uitgebreid op voor hen minder evidente topics in te gaan. Het hoofdstuk over de filosofie, Ockham en het universalia-debat (343 vlg.) is een voorbeeld van een uit de hand gelopen betoog dat te overtuigend wil zijn (wat de hond Fikkie hier komt doen ontgaat mij ook, bij Ockham kan ik mij alleen een scheermes voorstellen). Waarom wordt hier, wat elders vaak gepast gebeurt, de lijn naar actuele debatten, over het postmodernisme in dit geval, niet doorgetrokken?

Wat inderdaad in dit boek bij herhaling opvalt zijn de op het eerste gezicht opvallende, voor traditionele ogen ongetwijfeld gewaagde, maar doorgaans zeer verdedigbare parallellen met wat tot de leefwereld van een hedendaags (jong) lezer behoort. Enkele voorbeelden: Karel de Grote, Karel V, Mussolini en Bokassa (keizer van de Centraal-Afrikaanse republiek) in één

regel (22); de vergelijking tussen de huidige kaalslag van het tropisch regenwoud en het trieste lot van vele Europese bossen tijdens de grote ontginningsbeweging tussen grofweg 950 en 1250 (157); de wel zeer actuele eenzijdige rechtvaardiging van de kruistochten en het daarbij aangewende vijandbeeld en propaganda uiteraard in de elfde en twaalfde eeuw (247); Girolamo Savonarola die vergeleken wordt met een Amerikaanse televisiedominee (386); de lijn die wordt doorgetrokken van het relaas van Galbert van Brugge over de Vlaamse opvolgingscrisis en het benadrukken van het contractuele karakter van de relatie vorst-onderdaan over de 'verlating' van Filips II van Spanje in 1581 naar de huidige 'impeachment'-procedure in de Amerikaanse grondwet (411); of nog het optreden van de Franse vorst Filips IV tegen de Tempeliers in relatie met de zuivering onder Stalin (420). Blockmans en Hoppenbrouwers willen duidelijk beklemtonen dat middeleeuwse geschiedenis meer is dan de evidente aanloop naar heel wat latere en actuele maatschappelijke debatten. Deze laatste hebben middeleeuwse wortels en vallen niet te begrijpen zonder de ontwikkelingen tijdens deze cruciale en sinds de *dédain* van de humanisten en vele negentiende-eeuwse historici (men denke aan het succes van Burckhardts Renaissance-visie) met negatieve connotaties omgeven periode.

Eeuwen des onderscheids zo is het overzicht gedoopt en deze titel is meer dan een fraaie zinsnede, hij geeft precies aan waar het over gaat: de eeuwen waarin Europa een 'Sonderweg' is ingeslagen, die zowat alle latere globale processen helpt verklaren (kolonisatie, vorming van 'moderne' staten, culturele verspreiding via boekproductie, handelskapitalisme). In een afsluitend hoofdstuk vragen ze zich af wat er nu eigenlijk 'nieuw' is aan de zogenaamde 'nieuwe tijden'? Bijzonder weinig zo blijkt, hoogstens een versnellingsfase in vele aan de gang zijnde ontwikkelingen. Wat de Middeleeuwen zelf aan nieuws hebben voortgebracht is dan weer indrukwekkend: culturele diversiteit, een scheiding tussen Kerk en wereldlijke macht, de monarchale staat geboren uit concurrentie en strijd, en zijn onafscheidelijke tegenkrachten, het parlementarisme en de burgercultuur, de universiteiten als biotoop voor onafhankelijke en kritisch ingestelde intellectuelen. Mediëvisten horen dit alles uiteraard al lang te weten, nu hebben ze een uitmuntend instrument in handen om de hardleerse buitenwereld tot beter inzicht te brengen.

Marc Boone

R. Sleiderink, *De stem van de meester. De hertogen van Brabant en hun rol in het literaire leven (1106-1430)* (Dissertatie Leiden 2003, Nederlandse literatuur en cultuur in de Middeleeuwen XXV; Amsterdam: Prometheus, 2003, 250 blz., €19,95, ISBN 90 446 0329 9).

In dit boek bestudeert Sleiderink de rol die de Brabantse hertogen speelden in het literaire leven gedurende een periode van meer dan drie eeuwen, beginnend in 1106, toen de Duitse keizer de hertogelijke titel verleende aan Godfried I van Brabant, en eindigend in 1430, toen het hertogdom werd opgenomen in het rijk van de Bourgondische hertog Filips de Goede. In het eerste hoofdstuk gaat de aandacht naar de twaalfde eeuw. De auteur toont daar onder andere aan dat de 'Genealogia principum Brabantie', die meestal gedateerd wordt in de dertiende eeuw, mogelijk wel eens kort na de dood van hertog Godfried I († 1139) kan geschreven zijn. Ook van 'Van den bere Wisselau', een Middelnederlands werk dat slechts fragmentair bewaard is gebleven, wordt aannemelijk gemaakt dat het aan het twaalfde-eeuwse Brabantse hof kan ontstaan zijn. Verder slaagt de auteur erin om onder andere op basis van informatie uit de 'Vita' van de Luikse bisschop Albert van Leuven een vrij gedifferentieerd beeld te schetsen van de literaire activiteit aan het hof, waar het Nederlands een vooraanstaande rol speelde. In